

АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ФОРМА ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**Рокоча Мирослава Іванівна***здобувач кафедри кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ*

Розглянуто поняття, суть та значення апеляційного провадження

Notion, essence and value of appellate procedure, is considered

Расмотрено понятие, суть и значение апелляционного сопровождения

Ключові слова: апеляція, апеляційний суд.

Апеляція вважається однією з класичних форм оскарження судових рішень, притаманних континентальній моделі судочинства. Її необхідність, як правило, пов'язують з існуванням принципу – зацікавлені учасники процесу мають право на перегляд справи у вищій судовій інстанції. Тому вчені-процесуалісти справедливо відносять її до ординарних (справа розглядається в повному обсязі за будь-якими підставами: як фактичними, так і правовими) реформаційних (справа переглядається судом вищого рівня) способів оскарження вироків, які не набрали законної сили.

Термін «апеляція» походить від латинських слів *appellare* – викликати (до суду), звертатися, *appellatio* – звернення, тобто це одна з форм оскарження судових рішень до суду вищої інстанції (апеляційного), що має право переглянути справу. Апеляція передбачає новий розгляд справи по суті судом другої інстанції та винесення нового вироку у справі. Апеляційна інстанція перевіряє вирок тільки в межах обставин, вказаних у скарзі (поданні). Термін має подвійне значення: 1) звернення до вищестоящого (апеляційного) суду з метою перегляду рішення нижчестоящого суду, який розглянув справу; 2) скарга до вищестоящого суду, в якій мотивовано викладається клопотання про зміну або скасування помилкового чи несправедливого рішення нижчестоящого суду. Апеляція – спосіб перевірки обґрунтованості судових рішень, який полягає в тому, що суд другої інстанції розглядає кримінальні справи за скаргами учасників процесу шляхом проведення нового судового слідства та винесення вироку замість скасованого. Вирок може бути більш суворим, ніж скасований, якщо справа розглядається за скаргою потерпілого чи поданням прокурора. За згодою сторін в апеляційній інстанції можуть бути досліджені тільки деякі зі зібраних або наданих доказів. Апеляція в чистому вигляді не передбачена для виявлення формальних порушень закону – цьому слугує касація, хоча у сучасних правових системах апеляційні інстанції можуть контролювати і законність вироків. І.Я. Фойницький під апеляцією розумів

перегляд вищою інстанцією оскарженого неостаточного вироку нижчого суду, як за фактичними, так і юридичними підставами в межах поданої скарги. Апеляційна інстанція, подібно до першої, розглядає справу по суті і постановляє по ній свій вирок, який повністю замінює вирок нижчого суду, хоча за змістом він може бути однаковим з попереднім. Трансформуючи це визначення до сучасних умов, М.І. Сірий зазначає, що під апеляцією слід розуміти перегляд у межах оскарження вищою судовою інстанцією фактичних обставин та (чи тільки) юридичної сторони судової справи, в якій нижчий суд виніс неостаточне рішення. М.М. Гродзинський визначав апеляцію як новий (повторний) розгляд справи по суті судом вищої інстанції.

Проаналізувавши наведені визначення, можливо зробити висновок, що в комплексі вони відтворюють дійсне значення поняття апеляції. Беззаперечною є позиція, що «апеляцію» можна розглядати як одну з форм оскарження судових рішень і цей термін має значення – звернення до вищого (апеляційного) суду з метою перегляду рішення нижчого суду, який розглянув справу, в якому викладається прохання про зміну або скасування помилкового чи несправедливого рішення нижчого суду, а також, як спосіб перевірки обґрунтованості судових рішень. Щодо тверджень про те, що апеляція передбачає новий розгляд справи по суті судом другої інстанції; виносить новий вирок у справі; перевіряє вирок тільки в межах обставин, вказаних у скарзі (поданні), слід зазначити, що це відбувається не завжди, а залежить від особливостей законодавства різних країн.

Чинне вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство містить роз'яснення терміну «апеляція» у п.15 ст.32 КПК України під «апеляцією» розуміється подання прокурора і скарга учасника процесу про скасування або зміну судового рішення в апеляційному порядку. Майже аналогічне роз'яснення цього терміну міститься у п.1 ст.6 Проекту КПК України «Апеляція» – подання прокурора, скарга учасника судового розгляду та інших осіб про перегляд справи в апеляційному порядку. Слід звернути увагу,

що в одних нормах КПК України законодавець використовує термін «апеляція» (ст.ст.52-5, 97, 106, 165-2, 165-3, 177, 205, 236-2, 236-6, 251, 347-365, 407, 408, 408-2, 408-3, 410, 411-1, 414, 414-1 КПК), а в інших – «апеляційна скарга», «апеляційне подання» (ст.ст.424, 449 КПК). Доцільно було б застосовувати в усіх нормах КПК єдиний уніфікований термін «апеляція». Можна зробити висновок, що за КПК України «апеляція» це уніфікована форма звернення до апеляційного суду осіб, які мають право її подати, з проханням про зміну чи скасування судового рішення. Апеляцію можна вважати засобом оскарження та приводом для перегляду рішень місцевого суду (першої інстанції) в апеляційному суді (апеляційній інстанції) з метою перевірки їх законності та обґрунтованості.

У сучасному кримінальному судочинстві України забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, є однією з основних засад судочинства (п.8 ч.3 ст.129 Конституції України). З метою її реалізації у кримінально-процесуальному законодавстві необхідно створити умови для свободи апеляційного оскарження та реально забезпечити суб'єктам оскарження можливість доступу до правосуддя у суді апеляційної інстанції. У філософському розумінні «свобода – здатність людини до активної діяльності відповідно до своїх намірів, бажань та інтересів, у ході якої вона домагається поставленої перед собою мети. Практична реалізація внутрішньої свободи особи здійснюється внаслідок об'єктивної можливості або зовнішньої свободи для такої діяльності». Як справедливо зазначають Н.А. Громов і Т.Т. Алієв, «право засудженого на перегляд вироку передбачає надання йому можливості на власний розсуд і своїми власними діями порушувати провадження по перевірці вироку, не чекаючи дозволу або санкції будь-якої особи на початок такого перегляду». Суб'єкти кримінального процесу повинні мати, як справедливо зазначає Л. Лобойко, «можливість вільно в межах закону обирати способи поведінки для захисту своїх процесуальних прав, а також впливати на хід і результати кримінально-процесуальної діяльності».

Відповідно до ст.12 Закону України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 учасники судового процесу та інші особи у випадках і в порядку, передбаченому процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне скасування судового рішення. Суб'єкти апеляційного оскарження (ст.348 КПК) можуть скористатися своїм правом подання апеляції, а можуть і не скористатися ним, це, як справедливо зазначає В.В. Молдован, так зване

диспозитивне право. Право апеляційного оскарження іншими особами – не учасниками судового розгляду реалізується тільки у випадках, передбачених процесуальним законодавством.

Юридичну основу апеляції, як слушно наголошує М.І. Сірий, складає процесуальне право учасників процесу на апеляцію та кореспондуючий йому обов'язок вищого суду прийняти справу після її вирішення в нижчому суді та розглянути по суті й остаточно.

Слід наголосити, що у Конституції України йдеться про забезпечення права на апеляційне і касаційне оскарження, крім випадків, встановлених законом, а у Законі України «Про судоустрій України» про право, а не його забезпечення, причому тільки у випадках і в порядку, передбаченому процесуальним законом. Поняття «забезпечення права» за своїм змістом є більш широким ніж поняття «право», бо воно передбачає крім самого «права» ще й гарантований державою механізм його реалізації. Забезпечення права на апеляційне оскарження повинно включати як наявність свободи оскарження судового рішення, так і обов'язок суду прийняти та розглянути подану апеляцію. У Конституції України реалізація права оскарження розглядається у більш широкому розумінні ніж у законі. Слід враховувати, що Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст.8 Конституції України). Таким чином, положення ст.12 Закону України «Про судоустрій України» потребують зміни і приведення у відповідність до Основного закону нашої держави. Доцільно було б ст.12 Закону України «Про судоустрій України» викласти в наступній редакції: «Учасники судового розгляду та інші особи, інтересів яких стосується судове рішення мають право на забезпечення апеляційного та касаційного оскарження цього рішення, крім випадків, встановлених законом». Крім того, у відповідність до вище зазначених норм Конституції України необхідно привести і п.12 ст.348 КПК, зокрема, його положення, що «апеляцію мають право подати інші особи у випадках, передбачених цим Кодексом» необхідно замінити положенням, що «апеляцію мають право подати інші особи, інтересів яких стосується судове рішення». Позитивним у розвитку кримінально-процесуального законодавства є положення п.10 ст.528 Проекту КПК, відповідно до якого апеляцію мають право подати інші особи, коли вирок, постанова

або ухвала стосується їхніх інтересів. Реалізація права на апеляційне оскарження має своєю метою забезпечити виправлення судом вищого рівня помилок і порушень вимог закону, допущених при провадженні у справі, гарантування прав і охоронюваних законом інтересів учасників судового розгляду, утвердження законності і справедливості у кримінальному процесі.

Щодо поняття «оскарження», то воно ще з радянського періоду розглядається як право особи подати скаргу на рішення у справі органам, які мають право змінити або скасувати оскаржене рішення, порядок якого визначається законодавством. Це право вважається конституційним. Оскарження у кримінальному процесі завжди мало свої особливості, так Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок розгляду пропозицій, заяв і скарг громадян» від 12.04.1968 суперечив вимогам КПК УРСР 1961 року і не узгоджувався з особливостями кримінально-процесуального законодавства. У п.8 цього указу (в редакції від 04.03.1980), зазначалося, що його дія не поширюється на порядок розгляду пропозицій, заяв і скарг громадян, встановлений кримінально-процесуальним законодавством Союзу РСР і союзних республік. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 врегулював питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України (1996) права оскаржувати дії посадових осіб, державних органів, але відповідно до ст.12 цього Закону його дія не поширюється на порядок розгляду заяв і повідомлень громадян, встановлений кримінально-процесуальним законодавством. Питання ж оскарження судових рішень у кримінальних справах регулюються виключно Конституцією і кримінально-процесуальним законодавством України.

Апеляційне оскарження є першим етапом апеляційного провадження і полягає у поданні апеляції до суду. Вона є приводом до початку апеляційного провадження. Реалізація учасниками судового розгляду та іншими особами права на оскарження судового рішення залежить від їх волевиявлення. Як справедливо зазначає В.М. Тертишник: «Апеляційні скарги і подання для учасників процесу є засобом захисту їхніх прав і свобод, охорони законних інтересів від можливих судових помилок».

Наявність апеляційної скарги, апеляційного подання прокурора, як вірно зазначає Л.О. Богословська, є рушійним началом до апеляційного розгляду справи. Подання їх у встановленому законом порядку приводить у дію правовий механізм

захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, зобов'язує апеляційний суд дати вмотивовану відповідь на доводи апелянта, винести законне і обґрунтоване рішення.

В основу апеляції, як слушно наголошує М.С. Строгович, закладена ідея, яка полягає в тому, що сторонам надано право і можливість до набрання законної сили вироком, винесеним судом, оскаржувати вирок, вказуючи на порушення при провадженні у справі і неправильність самого вироку, а вищестоящий (апеляційний) суд за наявності апеляційного подання повинен повно і всебічно перевірити законність і обґрунтованість оскарженого вироку, який може набрати законної сили і бути приведеним до виконання лише якщо його перевірено апеляційним (касаційним) судом. На думку М.С. Строговича, при апеляційному оскарженні скарга приноситься стороною на неправильність вирішення справи по суті, і апеляційний суд за цією скаргою зобов'язаний переглянути справу по суті, повторюючи ту ж судову процедуру, яку вже провів по цій справі суд першої інстанції.

Г.М. Омеляненко визначає апеляційне оскарження судового рішення в кримінальній справі, як звернення до суду іншої інстанції, вищої у порівнянні з тією, що постановила судові рішення, яка правомочна його переглянути. Право звернення з апеляційною скаргою підсудного чи іншого учасника кримінального процесу або з апеляційним поданням прокурора з дотриманням встановленого законом порядку кореспондується з обов'язком апеляційної інстанції розглянути справу й перевірити рішення, тобто воно є гарантією захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб у судочинстві.

Апеляційне провадження починається на думку дослідника, за декількох умов. Так, своєчасна подача апеляції викликає порушення апеляційного провадження і направлення її в апеляційний суд. У цьому питанні доречно зазначити ще одну умову початку апеляційного провадження – додержання процесуальних правил, що включають не тільки дотримання процесуальних строків, а і відповідність закону суб'єктів оскарження, дотримання форми та змісту апеляції та подача її до належного суду. Саме подання апеляції з додержанням процесуальних правил зобов'язує суд апеляційної інстанції за чинним КПК розглянути її та перевірити законність, обґрунтованість і справедливості постановленого у справі судового рішення.

Навряд чи можливо погодитися з існуючою точкою зору, що право на

оскарження судового рішення є засобом судового нагляду з боку апеляційної інстанції за діяльністю нижчестоящих судів. Засобом судового нагляду слід вважати сам процес перевірки судом апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції, а не право на його оскарження. Причому, його реалізація можлива тільки за наявності передбаченого КПК приводу – апеляції суб'єктів оскарження, тобто саме їх волевиявлення, а не місцевого чи апеляційного суду. За такої ситуації, коли апеляційний суд за власним розсудом не може розглянути справу в апеляційному порядку, навряд чи, можна говорити про судовий нагляд, передбачений ст.24 КПК. Як зазначає В.П. Маслов: «судовий нагляд є дійовим засобом забезпечення законності розгляду кримінальних справ тільки за умови, якщо він використовується для виправлення судових помилок». Разом з тим, В.Т. Маляренко вказує, що у ході реформування порядку перегляду судових рішень треба позбутися слова «нагляд», оскільки в судочинстві ніхто ні за ким не повинен наглядати. У Проекті нового КПК України судовий нагляд цілком виключений.

За чинним КПК України в апеляційному порядку можуть бути оскаржені та переглянуті тільки судові рішення, винесені місцевими судами як судами першої інстанції, а судові рішення апеляційних судів, винесені ними як судами першої інстанції, підлягають тільки касаційному оскарженню та перегляду, що не є справедливим. Цю проблему можливо вирішити шляхом зміни правил предметної підсудності кримінальних справ.

Ми підтримуємо позицію висловлену В.О. Попелюшко про те, що слід позбутися підсудності кримінальних справ по першій інстанції апеляційним судам і не створювати зайвого центрального судового органу – Апеляційного суду України. Для забезпечення розгляду справ про злочини проти основ національної безпеки, злочинів, за вчинення яких КК України передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, у випадках особливої складності або важливості справи по першій інстанції колегіально у складі трьох професійних суддів або судом присяжних у всіх областях України повинні функціонувати місцеві міжрайонні (окружні) суди. Судами апеляційної інстанції щодо рішень місцевих судів пропонується вважати апеляційні суди областей та прирівняні до них суди. Визначення повноважень місцевих та апеляційних судів саме таким чином зробить недоцільним створення Апеляційного суду України та дасть значну економію державних коштів, які потрібні були б для забезпечення організації та

діяльності цього суду, наближення судочинства до населення, забезпечення явки до суду суб'єктів кримінального процесу. Позбавлення Верховного Суду необхідності перегляду в касаційному порядку судових рішень, постановлених по I-й інстанції апеляційними судами, дасть можливість значно розвантажити найвищий судовий орган нашої держави та забезпечити права учасників судового розгляду на апеляційний розгляд їх справ судами апеляційної інстанції.

Отже, апеляційне оскарження це звернення до суду апеляційної інстанції сторін обвинувачення або захисту та інших осіб, інтересів яких стосується рішення суду першої інстанції, з проханням про його перегляд. Уніфікованою формою звернення до суду апеляційної інстанції сторін обвинувачення і захисту та інших осіб, інтересів яких стосується рішення суду першої інстанції, про незгоду з ним є апеляція. Виділяються такі етапи апеляційного оскарження: 1) ознайомлення з рішенням суду і його оцінка, 2) складання апеляції, 3) подання апеляції до суду.

За своїм змістом апеляційне оскарження є невід'ємною частиною апеляційного провадження поряд з розглядом справи за апеляцією. Апеляційне провадження є самостійною стадією кримінального процесу. З чинним КПК України в ній задіяні як місцевий суд, який здійснює прийняття апеляцій чи залишення їх без руху чи розгляду, повідомлення осіб про їх надходження, їх вручення чи ознайомлення з ними, призначення дати розгляду справи в апеляційному суді, так і апеляційний суд, який безпосередньо здійснює апеляційний розгляд. Апеляційне провадження, включаючи як етап оскарження, так і розгляду справи, повинно відбуватися тільки в апеляційному суді. Для цього необхідно передбачити процесуальний порядок, який унеможливить вплив суду, рішення якого оскаржується, на вирішення питання про прийняття чи неприйняття апеляції, залишення її без руху або розгляду. Призначати дату розгляду справи за апеляцією та направляти повідомлення про це повинен сам апеляційний суд.

На нашу думку, створення апеляційних судів є важливим позитивним моментом, завдяки якому діяльність судів удосконалюється по тій простій і водночас непростій причині, що це дозволяє сторонам процесу домагатися виправлення помилок судів першої інстанції до моменту набрання рішенням законної сили. Раніше, як відомо, рішення могли перевірятися тільки в наглядovому порядку після набрання ними чинності й, як правило, без виклику сторін. Що ж стосується значення апеляційного

провадження, то із усього вище сказаного можна зробити наступні висновки. Введення апеляції в судочинство є реалізацією конституційного положення. Адже після винесення рішення місцевим судом одна зі сторін, що брали участь у справі, обов'язково буде незадоволена цим рішенням. Хоча бувають і рідкі випадки, коли обидві сторони приходять до мирової угоди. Але як би там не було, 80 % справ у результаті піддаються апеляційному оскарженню. Але ж кількість судів апеляційної інстанції набагато менше, ніж кількість судів першої інстанції. Виходячи із цього, можна собі представити, наскільки великий обсяг роботи в апеляційних судах. У кожному разі громадяни, незадоволені рішенням місцевого суду, прибігають до подачі апеляційної скарги, а прокурори оформляють апеляційне подання з тих або інших причин. І ця можливість оскарження судового рішення в апеляційному порядку, є додатковою гарантією захисту прав і законних інтересів сторін і інших осіб, що беруть участь у справі, а також прокурора й осіб, що не беруть участі у справі, коли суд розв'язав питання про їх права. В апеляційному провадженні суд не обмежується тільки перевіркою законності судових рішень, що не вступили в законну силу, але й переглядом судової справи в цілому й винесення при необхідності рішення, відмінного від рішення попереднього (місцевого) суду. Значення інституту апеляційного провадження полягає у тому, що суд апеляційної інстанції своєю діяльністю направляє судову практику, забезпечує дотримання судами першої інстанції норм матеріального й процесуального права, однакове й правильне застосування законодавства.

Варто підсумувати: апеляція подається на рішення суду першої інстанції, що не набрали законної сили та справа, на яку була подана апеляція, направляється на розгляд до суду вищої інстанції (апеляційний суд). Суд апеляційної інстанції, при розгляді справи вирішує як фактичні обставини справи, так питання правильності застосування кримінального та кримінально-процесуального закону. Суд апеляційної інстанції перевіряє законність і обґрунтованість рішення лише в межах апеляційних вимог, заявлених у суді першої інстанції. Суд апеляційної інстанції може встановлювати нові факти, досліджувати нові докази, що, на думку осіб, які беруть участь у справі, судом першої інстанції досліджувалися з порушенням встановленого КПК України порядку. Метою апеляційного провадження є: встановлення правосудності рішення суду першої інстанції;

перегляд справи заново, якщо має місце однабічність судового рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуценко К. Ф. Уголовный процесс западных государств / К. Ф. Гуценко, Л. В. Головкин, Б. А. Филимонов. – ИКД «Зерцало-М», 2001. – 480 с.
2. Апеляція : Словник іншомовних слів / За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974. – С. 60–61.
3. Апеляція : Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін. ; за ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Либідь, 2003. – С. 21.
4. Апеляція / М. А. Баскакова. Толковый юридический словарь : Бизнес и право (русско-английский, англо-русский). – М. : Финансы и статистика, 1998. – С. 32.
5. Петрухин И. Л. Апеляція : Юридическая энциклопедия / Отв. ред. Б. Н. Топорнин. – М. : Юристъ, 2001. – С. 50.
6. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства / И. Я. Фойницкий. – СПб. : Альфа, 1996. – Т.2. – 607 с.
7. Сірий М. І. Система перегляду судових рішень в Україні: погляд у майбутнє / М. І. Сірий // Юридичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 112–119.
8. Гродзинский М. М. Кассационное и надзорное производство в советском уголовном процессе / М. М. Гродзинский. – М. : Изд. «Юрид. лит.», 1953. – 232 с.
9. Свобода : Философский энциклопедический словарь. – М., 1989 – С. 569.
10. Алиев Т. Т. Основные начала уголовного судопроизводства / Т. Т. Алиев, Н. А. Громов. – М. : «Книга сервис», 2003. – 144 с.
11. Лобойко Л. Поняття принципу диспозитивності у кримінальному процесі / Л. Лобойко // Вісник Академії правових наук. – Х., 2003. – Вип.4. – С.218–228
12. Молдован В. В. Кримінальний процес України. Навчальний посібник / В. В. Молдован. – К. : Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2004. – 103 с.
13. Коментар до Закону «Про судоустрій України» / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 464 с.
14. Сірий М. І. Система перегляду судових рішень в Україні: погляд у майбутнє / М. І. Сірий // Юридичний журнал. – 2003 – № 3. – С.112–119.
15. Оскарження : Малая советская энциклопедия. – М., 1954. – Т.7. – С. 591. Оскарження : Энциклопедический словарь. – М., 1954. – Т.2. – С. 523. Оскарження : Большая советская энциклопедия. – 2-е изд. – М., 1954. – Т.30. – С. 465. Оскарження : Український радянський енциклопедичний словник. – 2-е вид. – К., 1987. – Т.2. – С. 591/
16. Про звернення громадян. Закон України від 2 жовтня 1996 року // ВВРУ. – 1996. – № 47 – ст.256 ; 1996 – № 47– ст.257 ; 1999 – № 26 – ст.219 ; 2004 – № 13 – ст.181.
17. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. 4-т вид., доп. і переробл. / В. М. Тертишник. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 1120 с.
18. Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України : Навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих закладів освіти / За ред. Ю. М. Грошевого. – Харків : Право, 2002. – 160 с.
19. Строгович М. С. Проверка законности и обоснованности судебных приговоров / М. С. Строгович. – М., 1956.
20. Омеляненко Г. М. Загальні умови апеляційного провадження в кримінальному судочинстві України та шляхи його узгодження з міжнародними стандартами / Г. М. Омеляненко // Міжнародне право і національне законодавство: Зб. наук. пр. за загальною редакцією д.ю.н. В. Л. Чубарева. – К. : КиМУ, 2003. – Вип.3. – С.104–114.
21. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За загальною редакцією В. Т. Маляренка, В. Г. Гончаренка – К., «Форум», 2003. – 938 с. Уголовно-процесуальний кодекс Украины : Научно-практический комментарий / Под общей редакцией В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. – Х. : ООО «Одисей», 2003. – 960 с.
22. Коментар до Закону «Про судоустрій України» / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 464 с.
23. Маслов В. П. Пересмотр уголовных дел в порядке судебного надзора в советском уголовном процессе / В. П. Маслов. – М. : «Юрид. лит.», 1965. – 103 с.
24. Маляренко В. Т. Конституційні засади кримінального судочинства / В. Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.
25. Попелюшко В. О. «Мала» судова реформа в Україні та захист прав громадян. Монографія / Попелюшко В. О. – Острогоз : Національний університет «Острозька академія», 2003. – 124 с.